

Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКІЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК X, Нр 3 (42), МАЙ - ЧЕРВЕЦЬ 1998 * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

ЗАЧАЛИ СЯ ПРИГOTOВЛІНЯ ДО V СВІТОВОГО КОНГРЕСУ РУСИНІВ

Хоц V Світовий Конгрес Русинів має бути аж в маю 1999 рока, але приготування до него ся уж зачали, мож повісти офіційні, од 27 квітня 1998, кед до Ужгороду было скликане засідання Світової Рады Русинів, на котрым были: ей ведучий Василь Турок (Словакия), заступник ведучого Іван Туряниця (Україна), члени Гавриіл Гатінгер (Угры), Андрий Копча (Польща) і Михал Варґа (Югославія), окрем двох членів — Павла Роберта Маґочія (Канада) і Яроміра Горжеца (Чехы), котры сут од Ужгорода найдалше і оправдали ся робочыма повинностями.

На тым засіданю были обесідуваны першы kwestії організації конгресу і было зредагуване перше писемне жаданя до українських власти (публикуеме го на 8 страні), котру того дня вшыткы приявны члени Світової Рады Русинів однесли ведучому Закарпатской Облaстoй Рады Народных Посланців Іванови Васильовичови Іванчови, котрий ціту делегацію прийл і выслухал в доглы дебати, в чым має заслугу і посланец той рады. Русин — Ладислав Жулан, котрий был на приятю ведно з делегаційом, ведучым Общества Кирила і Мефодія о Димитрийом Сідором і ведучым Русиньского Научного Общества Николайом Макаром. На пм приятю каждый з членів Світової Рады Русинів представил свою русиньску організацію, а ведучий ССР Василь Турок зазнаемил го з головныма цілями Світового Конгресу Русинів, з його дотепершньом історіюм, котра зачала ся першым конгресом в Меджелабірцях 1991 рока, продолжувала о кажды два роки конгресами — в польській Креници, югославськым Рускым Керестурі, мадярськым Будапешті, а тепер є ряд на Ужгороді закарпатской области України, на території котрой жыє найвцеце Русинів

(продолжыня на сторони 8)

О ВЫСТАВІ АНДРИЯ ВАРХОЛЫ СЛІВ ПАРУ

Andy Warhol Super Star — під такым оканком отворено 19 мая в Народовым Музею в Кракові выставу творчости нашого знаменитого крайна з Лабірицны (одтамале походым його родиче) Андрия Вархолы. Знаний цілому світу як Andy Warhol, славний творец поп-арту, сын русиньських родичів - остал уж за свого жытя легендом Америки XX віку. Стал ся найполнійшым выразителем і демонстрантом американьской масовой культуры другої половины нашого столітя.

Выставы творчости Вархолы, найперше в Народовым Музею в Варшаві (6.03-3.05.1998), а пак

в Кракові (19.05-30.06.1998) стали ся великом подійом в польськым культурным жытю остатнього часу. Варшавську выставу звиділо понад 30 тисячи осіб. В Кракові записы звиджаючых приниманы были на два місяці пред выставом. Ніч іщы ей отворили, резервация білетів была выполнена на першы три тыжні тырваня выставки. Неофіційна інформація, яку отримала єм од каснеркы в дни 3.06 вказувала, же до того часу продано уж бл. 10 тис. білетів. На час тырваня выставки спеціальні продолжено години урядуваня музею.

(продолжыня на сторони 9-10)

Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 6 марця в Варшаві отворено виставу „папы поп-арту“ Енді Воргола, найславнішого Русина не лем наших часів. Актю отворіння доконал сам президент А. Квасільскі в товаристві амбасадорів ЗСА і Словації. (Од 19 мая до 30 червня вистава перенесе ся до Кракова, о чым вступіме може шырше написати в тій „Бесіді“)

◆ 22 марця в Кіпфтон (ЗСА - ст. Пш. Джерзі) заложено новий одділ Товариства Карпатских Русинів, яке має свій осередок в Питебургу. Перед численно зібраном публіком одчыл о Актіві „Вісла“ выголосила Сусанна Михаляскі.

◆ 26 марця Собор Єпископів Православної Церкви в Польщі покликвал трьох новых єпископів: о. Мірона (Ходаковського), о. Григорія (Харкєвичча) і о. Якова (Коспечука). Правдоподобіи, по перемішанях, єден з них буде ординарійом найшой єпархії на выгнаню — Вроцлавско-Щєцінскої.

◆ 27 марця в основній школі в Меджелабірцях (Словація), де ведена є наука русиньского языка, гостили школяре з Мучоня на Уграх. Того дня в місцевым Музею Сучасной Штукы ім. Енді Воргола отворено нову мейцаргову мєдженародну виставу.

◆ 4 квітня в Крєніцї проведено зібраня в справі будовы памятникы Никыфора Дровняка. Учас в зібраню взяла значна част персєдовых лємківських дячї. Покликано організаційний комітєт. Дай Боже — не буде може стоял на глиняных ногах.

◆ 15 квітня в Новым Садї одзначено 70-ту річницю народжєня М. Кочїша, основоположника лексикографії языка бачваньских Русинів. При тій нагодї бесєдувано і о найшїпшїм выданю остатнього часу — двотомовым „Сєрбско-русиньськым словнику“.

◆ 27 квітня в Ужгородї стрїчїли ся ведучы русиньських організацій з України, Югославії, Угрів, Словації і Польщі (А. Копча). Темом стрїчы был V Свїтовий Конгрєс Русинів, який одбуде ся в 1999 р. на Україні (Ужгород).

*Послухайте вшыткы людє
лємківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.*

*Послухайте, може ся вам
придаст тото в бідї,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.*

(Амроз)

Місце для рефлексій

Не так давно, бо лем той ярі, дух мій Амброзієв перхаючий запєтіл на єдно з посїджынь. Зрєштом, жебы вас не тримати в темнотї, выясню одраз, же было то зібраня о подібній цілі як тото спєред сїмдесятьох такой років, коли то мене хтіли увїковїчнїти в камєні, або в даякій бронзі. Тєвды бульє з оногє вышла. Зато тіж і хтіл єм приложыти ухо гу тому, тепєрїшньому вздєвогєю. Но а попрї тім — добрі єм прєця знал того крєніцкєго бєбрулю, были мы сєй як братя, як близїцї, окалічєны дєльєм.

Зєбрало ся на тым, тепєрїшнім — значыт, зєбраню шуванї верхїны — од востока по запад — нашой, такой нашой і кус нашой. А што за науко-культуровий обсяг?: шырєковїдомий історико-дошлїдник, нєстор-культурознавец мєдико-мїстєцтєознавец, поєто-єтнограф,

мєзєйніко-вїдаєця, писмєнніко-дєяко-рєдактор, скульптор — тобто рїзбяр. Но і газда! Трєба го было што правда, згїдні зо суспїльном і звичайовом позїцієм, напєред вывєлїчати, але не буду уж робил рємаменту. Но, а іщє підчасы і підстїльны. Заповїдало ся на выжшого сорту когєль-могєль.

Так і было. Особлївї што до бесїды. Єдны бесїдували, значыт — старали ся бесїдувати літературном мовом, жебы вказати што (єднєк) емїют. Другы частє перєходили на паману лємківщїну, з тєврдєм захїдньоцїєвізуванєм вымовом, або з протїлєжном, мягком, гєпкєючєм — жебы вказати што (єднєк) знєют. Трєтї (тїж не єдноязычнє) оставали при натуральности, цї то чєрєз огранїчєны лїнгвїстїчнє можлївостї, цї то з огляду на потрєбу підкрїслїня рангу мовы, цї грєшті зо взгляду на сєпаратїстїчну чєлєратїст. Тоты остатнї бесїдували наймєнше. Другє справа — дїшпупутє ішла в такым експрєсовым тємпї, же не барз мож было найти мїсцє на вїштурїня сєоїх „лїятьох грєшї“.

Не дїєста зрєштом, адже то купєтє справа. А вшыткє мусит прєця стояти на здєровых ногах, не на такых — як тоты мєі, о ту, по лївїй стрєні, бєсы, підпєрты пєлицьом (ої, а служыли мї онї за молєду, бєз єдногє перднїня гєдєн єм был цілий Бєскїд прєгєльтнєтї).

Днєс вшыткє мусит быти прєрєєструванє, до фєніка вычїслєнє, аж і глїну до облятя трєба врахувати. А, заправды, тєтє глїна заєдно до дїшпупуты вєртала. Хоц скульптор гєарил, же то марєїнальнє справа, же глїны у нас вєдєсталь, і дєшєвшє від кукурузы, вєдучий, в хмарах дьму з кубаньского цїгєра, заєдно навєртал: „А глїна?“

Пак вшыткє пішли ся пофотографувати, жебы остало для історїї — хто історїю тєорїл. Обфотографувано і мїсцє на котрым станє в бронзі мїстєц зо сєоїм Гєвєком. В сєамым цєнтрї мїста тєтє мїсцє. Красєтє, прєсторнє.

Єдної марної річы лєм хыбіло. Не было нїкого з мїсцєвых дєржаєных властї, жебы заакцєптувал хоц лєм сємє мїсцє. І бєю сєя, сумлїні сєя бєю — жебы тєтє марнє хыба не спєрла увїковїчнїня на купєту років, або — як мєє, з 30-ых років — на вїкы вїков. Пє Тро

ЛУКА ДЕМ'ЯН

16 мая виконано ся 30 років од дня смерті знаного новелісты Луку Дем'яна — оповідача селяньскої доли Підкарпатскої Руси кінця XIX і першої половини XX століття.

Помішчыня го на тій страні належыт трактувати дост свобідні. Не писал він по русиньскы, хоц часто втручал — ци то устами своїх героїв, ци тіж в описах — окремы слова бесіды, яка была рідном його вітцям (може і йому — не знам). Та саме жытя, доля Русинів, реалістычні через него описана, належыт напевно передовштыткым нам. Як „Тарас Бульба“ Українцям, хоц написал го Гоголь, як і вшытко, по російскы.

Вродил ся Лука Дем'ян 6 червця 1894 рока в Верхніх Воротах коло Волівця в бідній селяньскій родині. Писати навчыл ся в місцевій парафіяльній школі. Далє вчыло в більшости жытя, хоц — уж в дорослым віці — повело ся му скінчыти основну школу.

До писаня взял ся дост завчасу, а друком його оповіданя зачали ся вказувати од 20-ых років нашого століття (Чорт на весілю - 1920, Відьма - 1923). І тот, меджевоснний час його творчости є хыбаль найціннійший. Потім — в рядянскій період — зачал писати о „щесливых“ садівниках, доярках, кукурудзівниках, о Циганах, які колиси мешкали в „зліплених житлах“, а тепер мают „просторі хати“ і сут узаныма через всіх ковалями.

Та і в тым, радянськым періоді зробил дуже, барз дуже доброго. Заворожений рідным фольклором, обышол такой вшыткы села Підкарпатскої Руси. Зобрал величезну скарбницю народной мудрости, яка виконила девятнадцат збірок. Памятаючы о дітях, выдал три збірки байок.

З дорібку Луку Дем'яна долго іщы будут користати будучы покоління. Маме надію, же вернеме до него і мы. Днес же пропонуєме його оповіданя.

(Петро Муранка)

ЛУКА ДЕМ'ЯН

Кырвавий заробок

Гора. За гором тягли ся густы смерековы лісы, які робили цілу скопищу хмарном і сіром. Над лісами зеленіла ся полонина, нібы дівка в вінку. Полонина нераз іщы в липци открыта білым сьнігом — товды она подібна до молодци завиненой до білого хуцате. Ах, што за краса тоты верхы гір! А на них од сонечной слєпы обливають ся потом, крыют ся до тени робітники. З гір дує холодний вітер, несе холод, обиват смаглы лица.

Над глибокым выгоном красавиця гора з давен-давна прислухує ся до вічного шуму високих, стрілистых ялиц. Черкоче потічок, серед скал перелигат свої холодны, чысты як слеза воды і радісно протікат в долину. Черкіт тот приломинат сьлівы лісовых пташат.

В тым лісі працювали лісовы робітники. Весном стинали дерево, жебы через літо вышло. Осіню, як хватят приморозкы, слущали кльоцы долину. Зимом, кед настане добра саниця, на передніх санях злікают на стацию, а одтале вагонамы одсылают до сьвіта.

Під горами, в долині копо річкы, то ту, то там, розметаны по горбках деревяны хыжы. То село. Хыжы бідны, як і тоты верховиньскы села. Посередині села самы богаче, лихваре, купці, панове жыют, а бідота тупит ся під самым лісом, на краї села.

Гет там, під самым лісом скрыла ся хыжа Миколы Голодняка.

Жена Миколы такой варила полуденю, скрептала компері, діточкы бавили ся на подвірци. Малий Штєсьо препуцал через пальці пісок, а Марися мисила з болота колачы. Раптом діти радісні озвали ся до матери:

— Мамцьо, мамцьо, няньо ідут...

Діти побігли наперед вітцо. Микола обнял діточкы, малу Марисю взял на руки, Штєсья за ручку повьюл за собом до хыжы.

— Знаш, жено — прогварил Микола до ней, сїдаючы змучено на столец, — біда! Глупо так ся волючыти, роботы нигде неє. Ходил єм, ходил, глядал — як ніт, так ніт. Заран іщы піду до ліса спрібувати. Ачий там робота буде.

— А в селі не найде?.. А то підеш в ліс, а там цілий тыжден пресідиш, дома тя видно не буде, лем в неділю — жаліла ся жена Миколі, бо не рада пуцати мужа до ліса.

Микола ниякой рады не міг сої дати. Покрутил ся якийсь час дома і постановил іти.

— Як будете вертати з роботы, та принесете нам колачі! — просили діти.

— Принесу, принесу, лем будте гречны, слухайте мамы!

— А мі медіваник принесете? — зьвідала Марися.

— Принесу, Марічко, лем гречна буд!

Діти радо обіцяли слухати мамы і погнали до сеюй забаавы. В хыжы остал сам Микола зо женом.

А жені все іщы не рада пуцати мужа на заробок.

— А може быс нашол роботу мотыком, косом або лопатом... Все красше было бы як в лісі.

— Не гварю, же не красше. Лем же такую роботу найдеш на пару дни, а потім? Та і яка то робота? Піде чловец косити до лихеря, а він ти над головою цілий ден стоїт, як нещєстя, ани не даст кости выпростити, а дїганяй валок густой травы за валком, і то од свитаня до ночы; та жебы хоц добрі заплатил — ніт, обідре сему скору. Уж єм ся наробил по такых газдах і лихварях, бодай они шкло мисили босыма ногами, бодай ся ім чорты вічні снпли... бодай они сами іщы по зарібках ходили!.. — клял Микола Голодняк, хоц поправеді богачам тотга клятєва не робила шкоды. Што ім? Мают сінокосы, мают нивы і сады, валы і коровы, а Микола — дві нароблены руки і голодну дітєсору, яка не зна ничого окрем „даї“.

Як не мурували Микола зо женом, рада была єдна. Вчас рано, на другій ден попрацал ся Микола зо женом, обіцувал сплячы іщы діточкы, взяв сокрыу під паху, торбу на плечо і подал ся до роботы.

Кед пришол Микола до ліса, ту уж кыпіло жытя. Робітники перегівкували ся, попереджуючы о небезпєці. Єдны рубали з пня, чыстили од суча, інчы здєрали кору з должезных ялиц, лишаючы біле тіло.

Наставник одраз приняў Миколу до працы, бо знаў го як робінаго і чеснаго чловека. Та і акуратні патрыбувал новых робітнікаў. Микола стал до пилы, жебы підризувати смереку і ялиці. Робота цілий тыжден добрі ся вела. Наробившы ся за дня, робітники на вечер зберутся е колибі при ватрі, варят токан, смажат яшніцу. Повечеряшы послу́т як забиты, бо каждый натруджений, вымучений соқыром, пилом.

В суботу рано зас зачала ся робота. Микола, як і перше, підризувал высоку смереку. Выжше підризували інчы. Коли підтяли дерево так, што уж ся хайяло і мало такой падати, гівкнули на нижніх, жебы ся вступили. Смerek жалібні затріщал. якбы не хтіл падати на землю, скрутил собом на пняку, іщы хвильку ся стримал, пак з шумом грэхнул на землю. Дерево впало не ту, де хтіли робітники. Вершок смерека ся одломил і зо свистом далеко полетіл. Раптом хтоси йойкнул і впал на землю.

— Воды! Воды несте! Дайте ручник! — кричали робітники, коли взылі поваленого на землю Миколу, а на його лиці кров. — Миколо де тя втяло, де тя заболіло?

В єднім мгновіню вшытко втихло: не чути было ни галосу соқыр, ни погівкуваня попереджуючых о небезпеці, ни приглушеного звуку пил, ни шуму, з яким падали на землю дерева...

Дырворубы піднесли Миколу зо звозистого місця і понесли на рівну поляну. Натерали го студеном водом, капали Миколі водом на язык, але нич уж не помагало...

Каждий стоял над Миколом острашений, стыреожений страшном подійом. Тоты зо слабшым серцьом одходили набік, до своїх місц работы, але нхто не годен был взяти ся за пилу, ци соқыру. „Гнеска Миколу, а заран, може, дахто інчий“, думал несден.

— Кілко діти остало? — шмарил хтоси, і слова тоты впади глухо, стримано, як холодний металь на сурову землю.

— Діточкы дал Бог, — одповіл хтоси...

А дома жена Миколы ждала зарібку.

А дома діти Миколы чекали на білы капачы...

В. Скакандій.

Ілюстрация до творів Лукы Дем'яна

Павук

Стары люде не памятают такої спеку і посухы, як была на Верховині кінцьом девятнадцатого століття. Кед ся дахто на яр і выдралало зо землі, літом зовяло, згоріло на сонци, пропало.

Бідны селяне ходили смутны, нарікали на свою долю, старали ся чым своєю жывину вызимують, кед вшытко повысыхало. Лем богатым было піл біды, легше ся ім дыхало, бо мали запас з попередніх років.

Данило Лакатош тіж опустил голову на груди в задуманю, же не буде чым жывинку презимувати, хоц сам і не был з тых найбіднішых, котры не мали нич. Мал воликы, коровку, ялівочку та пару оеочок. Запасу сіна не мал, зато ся і боял, же не старчыт на зиму.

Під зиму пустил до драбин цілий свій статок, бо літом, хоц і гнал ялівку на ярмак, не было на ню купце.

Зимом, хоц як шанувал пашу, його жывина більше голодувала, нич была сыта. А зима, як нароком, вєсла ся на плечы бідоты, тримала в пазурах зледенілы сьнігы по горбах і долинах, як на зліст бідакам.

Хоц в ден сонце і пригрівало, та нічны приморозкы не давали таяти сьнігам. Данилови сіна не старчыло — і біда готова. Жывина реве так жалібні, што не мож слухати... Данило чує тото і його серце болит, розрывает ся кавальчыкы. Уж і стріху соломяну обдер на хыжы. А што вартат такій корм, як жытня солома зо стріхы, полна пороху і чаду?

Недобрі ся му зробило, мало не заплакал, смотрячы на жывину. Зобрал ся Данило Лакатош і пішол до Миндля Гандельсмана, бо він мал іщы два полны стогы сіна.

— Добрий ден, пане Гандельсман!

— Ну-ну! І тобі доброго здрава, Даниле, — одповіл Миндльо і звыі-

дує Данила што нового, як бы нич не знаў, чого то люде так часто до него залітують.

— Біда, сусіде, — зітхнул Данило, як бы шмарил зо ся половину тягару.

— Не видно по тобі, же планно жыєш, бо здоровий єс і червін як рак.

— Не жартуйте, Миндльо! Зо мною не біда іщы, мы знаме і стерпіти голод, коли треба, але з жывином превелика біда — реве, аж за серце стискаєт, а за драбинами порожньо, ніт што до них накласти.

— Іщы не біда, Даниле, кед в сєлі полны причіпки сіна!

— В вас полны, ваш статок не реват з голоду, то добрі вам вышкыркы робити над бідным селянином. А кед бы вам так, як мі до того пришло, же стебла сіна ніт, што вы бы товды робили?

— Я ти продам, купуй, — радил Миндльо.

Данилови з радости аж слезы до очи підышли, же Миндльо му не одмовил, а выявил ся таким щырым і вытягне го з біды.

— А кілко вы бы, сусіде, хтіли за два возы сіна, бо думам, же два возы мі старчыт.

— Я од тебе, Данильцо, дуже брал не буду... Знам, же ты незгірше сой радиш, та я ся о тя не бою. Але дармо ти не пожычу.

— Я вам во двос оддам, лем мі помогте, — годил ся на вшытко Данило.

— Подвайні од тя не хочу, бо не єм такій, жебы сему скору дерти. Даш за два возы сіна сорок злотых, а за процент скошу твою кісницю.

— То, Миндльо, барз великій процент! Вы знате што в мене ся родит по вісем возів сіна, а ту іщы грошами оддавай за пожычне сіно.

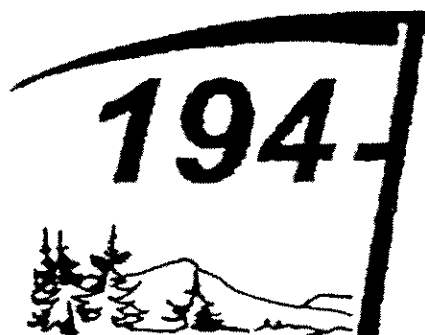
Миндльо з горда походжуєт сой по хыжы, курил люлька на дольгым цибуху, а ідкій дым обєивал ся попри голові.

— Кед сой дорожыш, не купуй, мос сіно їсти не просит. Не купиш ты — купиш твій брат. Мос сіно має тепер велькы очи! Ну, добрі, продай ты мі, я ти дам не сорок злотых, а сто за два возы.

— Вам добрі робити сой з мене сьмішкы, бо знате што я в біді.

— Ну, Даниле! Пристасш як гварю, та дам ти сіна — твердо рюк Миндльо, а кед ні, їди глядай де хцєш.

(є то уступ з І часты оповіданя)

НЕСТОР РЕПЕЛА

Сниют ся мі

*Сниют ся мі наши горы,
Дежбы ся не спили, —
Мене Мама там малого
Бавили, пестили.
И просили за мяя Бога
Бы см щєстя достал,
Та бым правдом і віром жыл,
Та человеком зостал.*

*Сниют ся мі наши горы,
Дежбы ся не спили, —
Мене Баба там малого
Байочок навчили.
И казали мі то знати:
Жє байка то правда;
Жый си з нима мій внучечку,
Будеш в жытю славным.*

*Сниют ся мі наши горы,
Дежбы ся не спили, —
Мене Дідо там малого
Ходити навчили.
И казали мі літати,
Бым ся не застоля,
Та бым правдом і віром жыл
И за них см стоял.*

*Сниют ся мі наши горы,
Дежбы ся не спили, —
Мене Няньо там малого
За ручку водили.
И казали мі любити
Рідны місця наши,
Хоц бы якы трудны были
В жытю наши часы.*

*...Лісы мої літаровы
І буквы гай,
Білцарево, рідне село,
Милый ты мій краю...*

Довбас, 1997

ПЕТРО КОРЫНЧ

СПОМИН ПРЕЖЫТЯ

(продолжына І)

В нас мешкали делегаты і малы стодівку: была найта кухарка — Югаска Гебда яз Снїтнїи. Тоты што ся пописали приносили куры, качкы і што треба было до кухні. І водку — жебы ім дапи добыры місця, а они „всьо“ обіцяли.

Єдного дня повечеряли в кухні, а я сїджу коло пєца, підкладам жебы горїло. І єден делегат ся мене запытує:

— Чи ти хазяїн іден в Советский Союз?

— Не знам што мам робити — повїдам — вы всьо обіцяєте, а нічого не покажете. Повинни сте взяти делегатицво, кїлкох хлопів і показати што для нас маєте.

— Нєнада — повїдат він — Советский Союз, харапа жынь. А што, тобі хати жалко, той хати?

— І батько не хоче іхати...

— Батька полиши, нашто то бі батько?!

— Та батько нас дванадцєтерых дїт выховал і ма вже сїмдєсят лїт — гварю.

— Полиши, — каже — ти вже сам батько!

А пізїйше повїдат: „Хазяїн, знай, — не підеш на схїд, то підеш на захїд, а гу не будеш. І будут ся Полячки на вас знушати і не будете ся мали кому жалити.“ Але хто бы то завірїл, же так може быти.

Были два советскы делегаты, а єдей польскїй. Повїдали же не можна ани намавяти, ани одмавяти, але дїше намавляли як одмавляли. І так ся нардї мучыл і бїл з мыслями. Аж дєси з початком червця — маюте ся вывозити, до Грибова на стацию.

Як ся зачали вывозити, то єдної ночы єгомость зник, і ніхто не зна де выїхали, што з церкви взяли. Мєтрикальну книжку і печатку парафіяльну забрал жак, Кузмич Гнат, рєшту церковний газда. І зостала церков правї пуста. (По выселїню зробили з неї Полякы сьвітлицво, і робили забавы, а наостатку розобрали.

Як ся вывезли до Грибова, то ім дали бронь на оборону. А делегаты зивкли. І стояли під голым

небом три тыжнї. І была слота, допїл, вшыгко позамакало. І мєриндо правї зїли, бо ся вертали яа хлїбом до села, до знасмых. Як выїхали, то не было ніякой відомости може зо два рокры.

Вєдє як піл села пусты хыжы, аж немїло селом іти. Так ся цло, без люди і церкви — трудно было забыти. Але помалы зачынали ся вертати з Німєц, з войска, хто жыл. Зачали занїматн пусты газдївкы і орати сїяти. Внєт бы село зарївнали, бо молоды ся женили. До церкви грекокатолїнкой сме ходили, бо там был ксьондз.

Але зас бїда ся зачынат, бо партизанты зачынают вєдє ходити. В ден войско, а в ночы партизантка і рїжны банды зловив. Забрали конї, свинї, худобу, обутя, лaxy. І єстн просили, і зо вшыгкым ся треба было ховати. І старх, і неспокаї. Під Баншїєм забїли делегата і мєшцино роззброїли, за гором нашли нежывого, забитого, і привезли до села, поховали, і на школі таблицво написали; не знам хто то был. І все неспокаї. А з 46 на 47 ншы барже был страх, бо палыли школу, гміну, надлїсництво, войско приїжджало.

А на вєсну людє так заорали і засїяли — не лєм свос, але де было ншы вьїне поле — то на спїлку; компєри окопаны ручно і дуже підгорнены... А ніхто не знал і не вірїл, же така бїда приїде.

Дєси при кншы мая до села приїжджат купа войска, і дапи иде догоры, аж до граншї. І за пару дни — юж Бїлїчна, Ізбы іхают. Я выїпол на дорогу, а знасмы Павуку пристали і повїдают — же за двї годины ся казали ладувати, бо транспорт фурманок на дорозі стоял, повїдают — же хлїб в пєцу зостал. І што дуже возмеш на двї фурманкы? Цїла газдївка зостає.

Я поскладал віз драбїнястїй на коровы, бо незнатя коли нас будут вывозити, коня сме не мали. І так, то зерно до мшкїв начєрпали, то дапшо зрыхтували. Та человек такїй юж змїшаний, не зна што робити.

Деси коло півночі до вікна б'є шоттыс Ватраль Лешко: „Петре, Петре, пушай”. Я спал зо сынком Дорышом. Зорвал см ся і шшол до сінні і одомкнул двері. А ту шоттыс і войсковы. Засвѣтил ем лямпу, а они выняли листу і кажут ся „ubiegać”. Жена ся пытат:

— Де го берете?

— Он zagaz przujdzie.

Выходиме на дорогу, а там войско Петра Гаврильчака мас медже собом і мене — до пары. Ідемє горі селом, і коло Михала Пацана сталы, і його привесли. І далі гори селом, аж до шпикпра, до Гершка. А там полно люди замкнутых і войсковий стоіт з бронею. На рано на протоклі до Ганджы. Поручник забрал документи, я ся пытам:

— За со ја аresztowany?

— Там sie dowicie!

І сповротом до шпикпра войсковий завьюл і наступного взял. Деси коло полудня форшпаны на дорозі стоят і нас на фурманкы, і войсковы з бронею коло нас.

В Брунарі, як сме шшли гори потоком, то войсковы ми повлиш: „Ту podziękuj sąsiadom”. Такы были часы, же нахляпал неправды і арештували (як знаме з иных джерел, выпыткым так гварили, же хтоси „нахляпат”, жебы зробити розлр в народ — Ред.). І катували, і — „Przynaaj sie, bo tak jest napisano”. Привесли нас до Лоси, не знам до кого і — до сутерин, певниц. А на другий ден на протоклі. І зас штоси ся мя пытат — не памятам — але деликатні. І зас ся пытам за што я арештуваний.

— A tam sie dowicie.

Деси пополудни прихали самоходы і — до Горлиц, на УБе і до певниц, а там полно люди. І певно кажвий ден протоколы тягали, бо і нас виет зачали кликати, поединчо. І так были, катували. „Przynaaj sie” до того, што неправда.

За пару дни зробили зборку, по штырьох, і обставу з бронею, і одмарш на стацію. І два вагоны коровячы заладували полны. Позамыкали і — „odjazd”! Нихто не зна де. Єдны повдают же на Сибір, другы — же до моря, на зничня. І везут. Хтоси повдаг, же іде і транспорт з нашыма вагонами, же Лосяне іхают.

(продолжына наступит)

Як речено в попередній „Бесіді”, хоц роком 1997 заперла ся 50-та річниця Акції „Wisła”, далє будеме помінати матеріалы з тым звязаны. Од того намера пропонуєме фрагменты з циклю „Акція”, опублікуваного в тыжденнику „Solidarność” (20-22/1990), а пригатовленого через п. Дарюша Вільчака на бази джерел в архівах: Centralne Archiwum Wojska Polskiego і Archiwum Akt Nowych в Варшаві.

А К С Я

28 kwietnia 1947 roku, o czwartej rano, ruszył na zachód pierwszy transport z ludźmi. Wcześniej, 17 kwietnia, Państwowy Komitet Bezpieczeństwa zdecydował o powołaniu grupy, mającej „zlikwidować faszystowsko-ukraińskie bandy, działające na obszarze województw: lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego”. 24 kwietnia Prezydium Rady Ministrów podjęło uchwałę organizującą grupę specjalną. Wydzielone jednostki wojskowe i zmilitaryzowane otrzymały nazwę grupy Operacyjnej „Wisła”, a akcja prowadzona od kwietnia do sierpnia czterdziestego siódmego przeszła do historii pod nazwą „Akcji Wisła”.

W ciągu ponad trzech miesięcy działalności Grupy Operacyjnej wypędzono na tak zwane ziemie odzyskane, w 431 transportach, 136 900 ludzi pochodzenia ukraińskiego i lemковского. Przesiedleńcy spotkali się w nowych miejscach zamieszkania z nieprzychylnym, a nawet wrogim przyjęciem ze strony przybyłej wcześniej na te tereny ludności. Zastali okradzione i zaniedbane gospodarstwa. Do jednej wsi mogły przyjeżdżać najwyżej trzy rodziny, a rodzinom szczególnie podejrzanym przydzielono osobne miejsca, bez prawa do kontaktu z resztą grupy. Przyjazd cywilnych transportów poprzedziła okrutna propaganda, przedstawiająca Lemków i Ukraińców jako żądnych krwi bandytów UPA.

Od kwietnia do sierpnia rozprawiono się z osłabionymi wielomiesięczną walką siłami Ukraińskiej Powstańczej Armii. Wysiedlając i rozprasając naród ukraiński i lemковский, likwidowano niewygodny problem - istnienie zwartej mniejszości narodowej.

24 KWIECIEŃ

„Prezydium Rady Ministrów na posiedzeniu 24 kwietnia 1947 roku w składzie:

- 1) Prezes Rady Ministrów - Ob. Cyrankiewicz,
 - 2) Wicepremier - Ob. Gomułka,
 - 3) Wicepremier - Ob. Korzycki
 - 4) Minister Obrony Narodowej - Marszałek Żymierski
 - 5) Minister Bezpieczeństwa Publicznego - Ob. Radkiewicz
 - 6) Wiceminister Administracji Publicznej - Ob. Wołski
 - 7) Wiceminister Komunikacji - Ob. Jas-trzębski
 - 8) Podsekretarz Stanu - Ob. Berman
- powzięło następującą uchwałę:

W związku z koniecznością dalszej normalizacji stosunków w Polsce dojrzała całkowicie sprawa zlikwidowania działalności band UPA. Celem wykonania tego zadania Prezydium Rady Ministrów uchwala:

I. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Bezpieczeństwa Publicznego wydzieli odpowiednią liczbę jednostek wojskowych dla przeprowadzenia akcji oczyszczenia zagrożonego terenu i likwidacji band UPA.

II. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Bezpieczeństwa Publicznego mianuje dowódcę, który obejmie

kierownictwo całej akcji i jako Pełnomocnik Rządu władny będzie wydawać zarządzenia związane z oczyszczeniem terenu.

III. Państwowy Urząd Repatriacyjny przeprowadzi akcję przesiedleńczą ludności ukraińskiej i ludności zamieszkałej na terenach, gdzie działalność band UPA może zagrażać ich życiu i mieniu.

IV. Minister Administracji Publicznej wyda zarządzenia władzom administracyjnym I i II stopnia, aby ściśle współdziałały w tej akcji w myśl wskazówek Pełnomocnika Rządu.

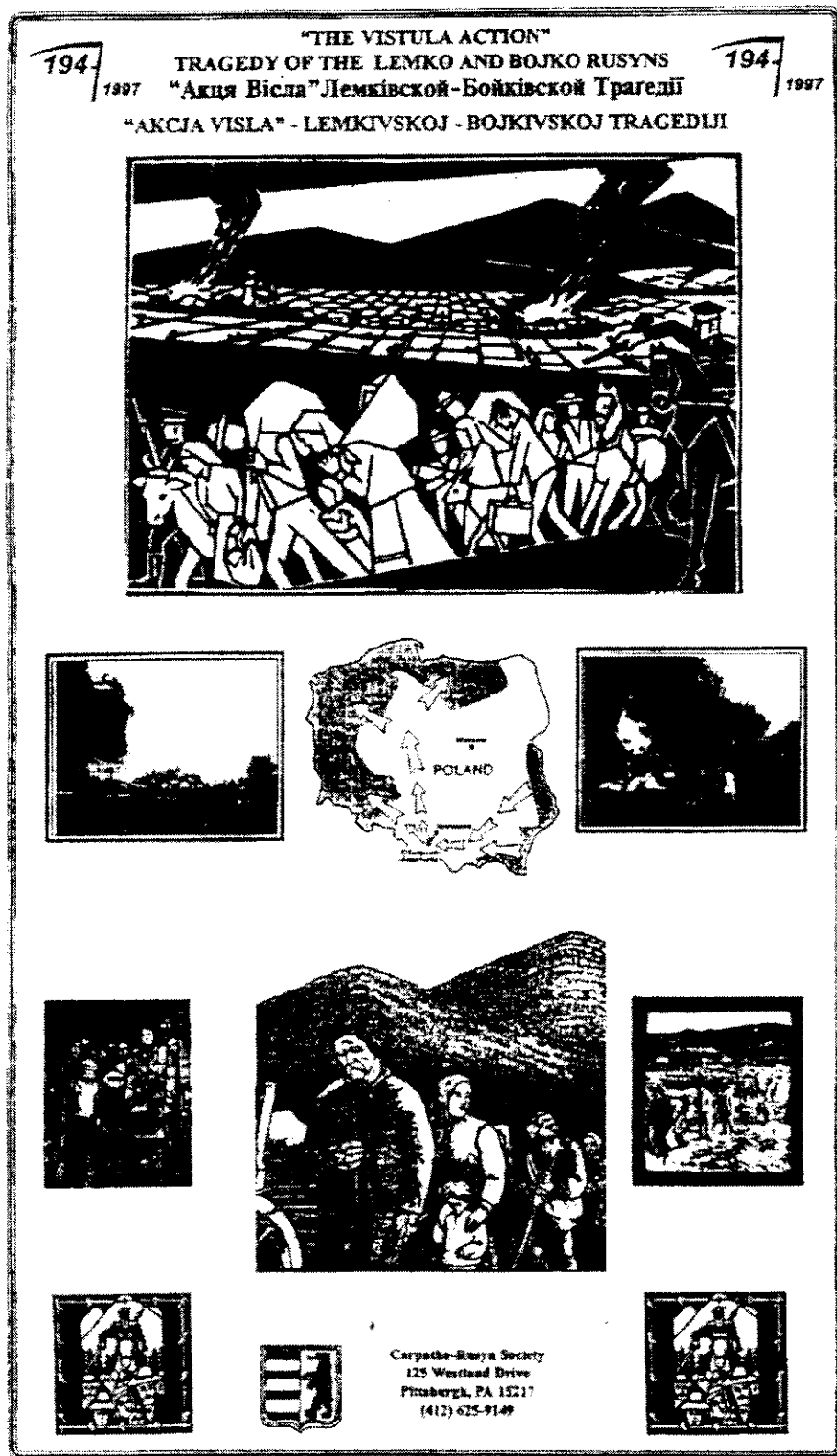
V. Minister Poczty i Telegramów wyda zarządzenie podwładnym organom w rejonie objętym akcją poczynanie wszelkich ułatwień w zapewnieniu łączności w myśl wskazówek Pełnomocnika Rządu.

VI. Minister Skarbu otworzy kredyt na pokrycie kosztów akcji w wys. 65 000 000, w tym 35 000 000 na miesiąc maj”.

Tego samego dnia, na podstawie uchwały Prezydium Rady Ministrów, Marszałek Żymierski mianował gen. bryg. Stefana Mossora dowódcą Grupy Operacyjnej „Wisła”. Szefem Sztabu został płk. Chiliński, zastępcą dowódcy do spraw bezpieczeństwa - płk. Czapliski, zastępcą do spraw polityczno-wychowawczych - płk. Sidziński.

opracował
Dariusz Wilczak

АКЦІЯ „ВІСЛА” В... АМЕРИЦКЫМ КЛІФТОНІ

ОРГАНІЗАЦІЯ КАРПАТО-РУСИНІВ ЯК ЧАСТ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Норт Джерзі ніч ніколи не
страило з дистингції метрополії.

Кінцьом XIX столітя і початком XX веельо регіонів было доселеных пришельцями з Бритийских Островів і з Европы. В остатніх часах околиця тотя повитала оселенців з Африкы, Латиньской Америки, Індії і Орьенту. Як імігранты, новы пришельці через свої суспільности і організації вносили новы традиції і дедикували іх суспільству, котре уж ту мешкало.

В неділю, 22 марця Пілнічне Джерзі повитат нову організацію — Товариство Карпатских Русинів. Не значыт то, же вяже ся оно з новыма імігрантыма, бо дуже буде такых, што жыют ту од давна. Не буде тіж заскочыньом, же Карпатскы Русины групуют ся в Норт Джерзі — де жыє дуже східніх Славян — з більше як 30000-ым, найвекшым скуписком Русинів в Америці. Як доведуеме ся од Ведучого Джона Рігетті, буде то третій одділ Товариства, котре має свій осередок в Піттсбургу.

Русины походят з Карпат. Колиси жыли в Австро-Угорській Імперії. Гнеска іх вітчизна поділена є помедже Польщу, Словацію, Україну, Угры і Румунію. В нашым столітю емігрантів з Карпат, котры прибыли до ЗСА в великым числі, звано Русинами, Карпато-Русинами, аж і Росіянами.

Прелегентком на заложительскым зобраню одділу товариства, яке одбуде ся в неділю в Публичній Бібліотеці Кліфтон буде проф. Сусин Михаляскі з William Paterson University, котра перебувала в Польщы і веела досліжыня о Акції „Вісла”.

(продолжыня на стор. 11)

Щырий амбасадор нашой культуры в Америці — Сусанна Михаляскі прислала нам великы афішы о Акції „Вісла”, котры прикрасили мітінг в Кліфтоні. Выступила на ним і наша „Сузі” — з рефератом о Акції. В тамтышній газеті *Herald & News* (з 18 марця т.р.) появил ся допис *Carpatho-Rusyns Organize Chapter of Cultural Society*, авторства Rozalie Longo. Поміщаме го ту о

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШНЯ ЛЕМКІВ ***

ЗАЧАЛИ СЯ ПРИГОТОВЛІНЯ ДО V СВІТОВОГО КОНГРЕСУ РУСИНІВ

(докінчєня зо сторони 1)

Та такої ту Русинів іщє не узнали як самодільний нарід, хоц в цілым світі ся так уж стало (в нашій державі іщє тиж не барз — ред. „Б“). Вірїме, же кед ту буде Свїтовий Конгрєс Русинів, він причинит ся значном міром, жебы конец-кінцєм Русини были узнаны як самодільний нарід, котрий має свою історїю, самобытны традиції, культуру, фольклор, своїх минулых і сучасных будителів, писателів, наукових працівників, публіцистів, запалєных народовців, котры жертвуют свій час, грошы, силы і здоровя для блага свого народа, для котрого хочут досягнути красшу будучнїст. Най іх Бог в тім благороднім ділі благословит і веде іх крокы до кінцьового успїху. А же конгрєс в Ужгороді хочут зробити, в тім нас утвердил і пан Іван Іванчо, котрий ся вказал соліднем чловеком, добрым дипломатом і охочым всесторонньо підтримати і помочы zorganizувати V Свїтовий Конгрєс Русинів в Ужгороді. Нашу просьбу зо своим коментарьом з нашой стрічы пошле до Києва і хотїло бы ся вірити, же там будут тому ділу прияны, чым бы свїт переконали в тім, же змінили свою однозначну негатывну позицію гу Русинам як самодільному народови, вказали бы свїту же Україна є державом демократычном і підпорюючом розвїтя не лем українського народу, але і вшыткых народных меншости, котры жыют на ей території.

Інтересна была і стріча в Ужгороді з отцьом духовным Православної Церкви — Димитрийом Сидором, котрий был членом делегации Русинів в студийній подорожы до Данї і Німєччыны в листопаді 1997. Од товды сме ся з ним не видїли, і зато было о чым бесїдувати. Одвидїли сме го в його резиденциі — будуваным катедральным православным Кресто-воздвиженьським храмі, де уж в півничных просторах одправлят ся Служба Божа, а над нима вырастат монументальний, такой шїстдесятметровий храм, котрий буде найвєкшым в Серєдинній Европі. Зачали го ставляти в 1992

році і за два роки має быти докінчений, кед Бог даст і вірны поможут максимальні, як і дотепер. Його будова ся оцінює на близко десят миллионів долярів, але же го ставляють самы вірны, буде коштувал два миллионы долярів а на 80 процент є і будє фінансуваний черєз вірных. Храм запроєктувал сам отец Сидор, правда, при помочы будівельных фахівців, котры маюґ належны печаткы. Як сме мали мож-

ливїст ся пересвідчыти, отец Сидор має велике слово в Ужгороді, є знаний і популярний нєлем меґже своима вірными, зато сме рады, же як священник і ведучий Общества Кїрила і Мефодия приобщял актыєну участ в приготівлїню Свїтового Конгрєсу Русинів в Ужгороді, бо так му велит його сердце, так му каже Всевышній. Будє ся горячо молил, жебы Русини-християне досягли свого узнаня нєлем в Бога, але і власти державы і жебы конгрєс Русинів одбыл ся в Ужгороді і был услїшным. З ним ся в тім надїєме і мы.

Александр ЗОЗУЛЯК

Голові Закарпатської обласної
ради народних депутатів
В. Іванчо І.Р.
Світової Координаційної Ради Русинів

ЗАЯВА

Радянська тоталітарна система провала небачені кінцельствєнкі протипрєвнї ампїї щодо багачєных народів та національностей на території СРСР. Одкїєн є таких було розбєлєженнє права русинського народу на свое національнїстє та перемїєнування іх на українців замість протиправної депортации. Розпад СРСР та утворєннє незалежної держави Україна мало би направити історичні крєвди над народами, но кєлуть у її складї. Одним з кроків прокєлєннє демократії та визначєннє прав людини було би проведення в Ужгороді в Закарпатті — історичній батьківщині підкарпатських русинів — V Всєсвїтського Конгрєсу Русинів.

Звєлєжичи на те, що чєтєри Свїтові Конгрєси русинів вочєргово відбудуєнє у Словєнчинї /1991/, в Польщі /1993/, в Бєлєсєвщинї /1995/, в Угорщинї /1997/, а IV Свїтовий Конгрєс вєрїшка, що проведення V-го того мало би відбутися саме в Закарпатті в м. Ужгороді, прєсїєме Вєлєю всєбїчнєю допомогти в забезпєчєннї проведення форуму свїтового рїмєлє в травнї 1999 р.

Навєкє проведення такої ампїї було ствєрждєннєм демократичных принципів в розбудові незалежної України та піднесє її імїдє у свїтовї спїлєчнотї держав.

Голова Світової Координаційної
Ради русинів /Словєнчиня/

Василь Турок

Звєтуєннєх голови

проф. Турчєкєнє І.М.

Члєни Світової Координаційної Ради русинів:
Голова Товариства Русинів Угорщини
Голова Президії IV Світового
Конгрєсу русинів

Габєл Готтєнєгер

Голова Товариства лємків Польщі

Андрїє Кєчє

Голова Руской Мєтєкє в Бєлєсєвщинї

Мїгєлє Вєртє

24.04.98 р.

СТОВАРИШНЯ ЛЕМКІВ
Головний Зарєк
89-127 Львів, ул. Русинська 1

Андрий Вархола: Портрет Мік Дзегера, серіафія, 1975. Фоторепрод. Ю.Вашко

знают на діло посмотрити од глублины, надати му властивий сенс, умістити во властивым культуровым контексті, без котрого дуже знаків і символів ест цілком нечытальных. Тішыла ем ся. Та моя радіст гасла на самым вернісажу. Промовы, промовы... Як то в світі бізнесу быват, найвеце місця і хвалы посвячено самым спонсорам выставки, дале властительови експонатів, Джозе Мурграбіому з Нью Йорку і його офіційному полномічникови Джейкобови Баал-Тешуа, місцевым організаторам, офіційным гостям. Кус менша увага припала самому артисті і цілковите молчаня його правдивому походжыню. Жебы хоц тоты справы цілком лишено на боці, може быт так ся не чудувала. Так быват. Выко-

лем чысто русиньске село, так было коли выжджали з него до далекого Пітсбурга (тыповым шляхом русиньскых емігрантів) родиче великого артисты, таке остало до гнеска. Люде гев молят ся в грекокатолицкій церкви, бесідуют по русиньскы, ставляют на гробах трираменны кресты. Коли емігрувал оддале Андрий Вархола (1912) — няньо будучой суперзвизды, Мікова належала до Мадярів, коли емігрувала мама, Юлія Завадска (1921) Мікова была уж під владом Чехословацкіи, тепер Мікова приналежит Словацкіи. Ци то значыт, же предкы знаментитого артисты были Мадярами, Чехами, Словакамы? Так власні чытаме в ріжных інформаторах, посвяченых Ворголови. На вернісажу краківской выставки заістніл, згідні з новом реалністо, як сын словацкых емігрантів. Нияк не мож того приписати незнаню фактів. Словацкому амбасадорови русиньскіст села Мікова добрі ест знана. Певніст того казала мі підыйти до словацкого амбасадора зараз по його промові і повісти безпосередньо, же ждала ем од него хоц єдного слова о русиньскых коренях мойого краяна. Змішал ся кус і повіл, же за хвилю мі тото выяснит. Ждала ем на тоту хвилю. Стріптан сме ся при обзераню выставки. Найперше зачал ся тлумачыти, же він нич не подавал з біографічных фактів, зато почув ся звільнений од тлумачыня походжыня артисты. Але потім повіл, же мам рацию і він добрі розуміе мене, бо сам походит з малого народу, котрого культуровы осягніня найчастійше присвоювали собі міцтішы і барже знаны. Што-ж мі єднак з приватного признаня рации, коли офіційне выступланя было інче. Ци не хотіл пан амбасадор повісти того, што приватні узнавал за слушне, ци може не міг, або не пригушал, же серед збраной публікы найде ся дакто, хто буде вычекувал пару слів правды о походжыню артисты. Так ци інакше, на цілым вернісажу не прозвучал жаден одголос.

О ВЫСТАВІ АНДРИЯ ВАРХОЛЫ...

(продолжыня зо стороны 1)

Вшытко тото ест знаком, же звизда поп-арту не лем в Америці, але тіж в старій Европі блищыт штораз яснішым світлом, котре отверат їй двері до найбарже шацовных музеїв світа. Вархолова звизда опромінят тіж малий гірскій нарід, з котрого выводил ся знаментитый творец і з котрым в гідній мірі ідентифікувал ся, на што вказує дуже фактів з його біографіи (хоцбы трираменний крест на гробі). Але ци напевно так ест? Тото звіданя ставляла ем собі, коли появили ся в Кракові першы плякаты, обвіщаючы, же Вархола завитат до Кракова. Уж товды знала ем, же в Варшаві ани словом не речено, не то о русиньскым походжыню артисты, але загальні, о східнохристияньскых культуровых корінях Вархола. Ждала ем, як то буде доповонене в Кракові. Коли на два дні пред отворінюм выставки подзвонил до мене з Краківской Телевізії з запрошынюм на вернісаж, бесідуючы, же будут тіж нашы Русины зо Словацкіи, з сатисфакційом ствердила ем, што Краків, то не Варшава. В нас

ренят ся человека з традиції, приписує в 100 % американьскому світу і по справі. Але ні. В серединно-східній Европі до корени привязує ся велику вагу. „Своих“ глядат ся в третім, четвертым, пятым... поколіню. Обвіщат ся світу: то нашы краяні і культивує ся міт велького сплалеменика. А же культурово-етнічны корені выхіддів з той части Европы сут барз поплантаны, робит ся часо дивны натягуваня, допасовуваня історичной дісности до цілком зміненой теперішньости. Найчастійше чынник теперішньой політычно-адміністраційной реалньости ест основным вызначником приписуваных комуси корени. Так тіж ся стало і з Вархолом.

Коли попрошено о промову запрошеного на вернісаж амбасадора Словацкой Республікы в Польщы Маряна Серватку, втішыла ем ся. Тот человек прецінь по тото ту был запрошений, жебы вказати одкале выводил ся Вархола рід. І вказал амбасадор тото місце, вымніл село Мікову під Бескыдом, лем не повіл єдного: же Мікова то не словацке,

О ВЫСТАВІ...

не заістніл жаден шэд той культуры і этнікону, які выдали Вархолів рід. Надія блиснула мі, коли амбасадор Серватка спомнул о Музею Сучаснаго Мистецтва ім. Енді Воргола в Меджелабірцях. Добрі знам коли, з якой прычыны і през кого был створеный тот музей. Але перфекцыйні, без тени вагана, музей остал вписаный в словацкій культуровый простір і навет, коли амбасадор вымінил назвіско директора музею, не почула ем мена Міхала Бицка, властиваго творця і потім директора музею, лем якісе чуже, незнане назвіско. Ци то не іронія?

Далека ем од націоналістичной міры і способу смотрэння на мистецтво. Сут они для мене переносыным політык і ідеологіі в сферу, де тоты чынныкы часто нияк не істнуют. Але протывна ем змінянню ци хованю фактів, а за таке прынимаю приписуваня Вархолых коренн словачкому ґрунтови. Ци то не ест творэння діры, білой пламы в місцях, котры стаюць ся зрозумілы і выразні чытельны лем товды, коли знаме, же будучый артиста выховувал ся в роднінй практыкуючых грекокатоликів, коло свойой мамы Русинкы, яка аж до смерті в 1977 році мешкала разом з ним в Нью Йорку, же был крещеный і похороненый в рідным обряді, же утримував контакты зо свойом родином в Карпатах? Думам же незнання тых основных інформаций дас заужене, дост єдносторонне смотрэння на мистецтво Вархолы.

Але явным парадоксом в тым вшыткым ест атмосфера, яку хоче надати ся „східноевропейскости“ артисты при нагоді його выстав в Польщы. В короткым інформаторі до выставы, авторства Дороты Фольга-Янушевской, де повіджене ест, же талант перенял артиста од свойой мамы, котра зарабляла на жытє робліньом паперьовых квітків і малюваньом писанок, нн слова о тым,

кым была його мама. Зато находиме там значучы высловы, котры з сатисфакціом напевно чытат несцен звыджуючий выставу widz: „Z dzisiejszej perspektywy te wczesne prace Warhola mają bliski klimat znany z lat pięćdziesiątych z plakatów Henryka Tomaszewskiego czy Wojciecha Zamecznika (...) Po stronie lewej i prawej wieńczą ten projekt dwie Syrenki (chciałoby się powiedzieć - <jak prawdziwe warszawskie>) (...) ...i tu właśnie odżywa następny polski ślad. Na okładce <Maniackiego przewodnika po Velvet Under ground i Faktori Andy Warhola> (wydanego przez Fondation Cartier w 1990 r.) podłużny plakat reklamujący Warhola i akcje Velvet rozpięty jest na siedzibie Polskiego Domu Narodowego w Nowym Jorku”. Старчат хыбаль тоты три высловы, жебы зрозуміти, на чым полігат глядэння „своіх шэдів“, а недостеріганя істотных фактів.

Але Краків якіси мі єднак потвердил высоке думаня о ним. Стало ся тото за справом телевізій. То акуратні чудова редакція програму *U siebie* не забыла о вказаню русиньскых коренн Воргола. І то, якраз, дівча-Словачка захотіла вказати правду і шыкує іцлий програм о походжыню артисты. Налажыт ся їй і вшыткым ей спілпрацівникам подяка за тото правду.

А тепер уж спокійні можу прейти до тых фактычных парох слів о самій выставі. Ест то ретроспектывна выставка з колекції Жозе Мурґрабіаго, котра обнимат 248 прац створеных през артисту межде 1950 а 1986 р. В Кракові выставу збогатило 30 фотографій Вархолы, зробленых през його приятеля, а выпожыченых з музею в Меджелабірцях. Праці мож поділити на три основны групы. Перша то вчасны рисункы з 50-ых років, часто звязаны з проєктами моды і выставовым дызайном, друга то малярство, графіка і предмети з 60-ых років, аж по рік 1986, а третя то тзв. „Образы для діти“.

Во вчасных працях мож однайти высокій артистичный талант автора. Критыкы підкрісляют іх варшатову справніст, де-

лікатніст, малярску уроду, значыня контуру і світла. Я в декотрых працях з 50-ых років находила ем знаны мі елементы з нашого культурового простору. Межде інчыма порівнувала ем Вархолы погрудны портреты дівчат з Кузяковыма Лемкынями. Спостерігала ем тіж дуже мотив рослинных і зооморфічных тыповых для народнаго мистецтва нашого регіону.

Мистецтво 60-ых років то штотраз полнійшыи выраз попарту, смілы експерименты артисты, його портретовы праці, в котрых бурил традиційны понятя малярства, рисунку, фотографії і графікы. Предметом його мистецтва стала ся маніпуляція масовыма знакамі, котрыма могли быти лиця акторок, пушкы зупы Камбель, персоны знаны з мас-медий, артистичны перлы вшыткых часів, функціонуючы в збірній свідомості. Індывідуалізувал фотографію, поправляючы знімкы в ідеальний тып. Творил долгы серіи повтаряных образів, якбы варшатову серійну роботу. Тото вшытко мож безпосередньо обзірты на выставі, боґатій в експонаты того часу.

Мало знаным явіском в творчости Вархолы сут „Образы для діти“. Цикл возникнул в 1983 р. Ест то 128 образів, котры представляют чачка, малпы, псы, папугы, рыбы, медведыкы панда, мышы, ябка в ріжных кольористичных версіях. На выставі сут експонуваны 62 образы з того циклю.

В часі тырваня выставы в Кракові мож было обзірты фільмы Андрия Вархолы, вказуваны в днях 26-29 мая в Галерії *Bunkier Sztuki*. Походят они з колекції Музею Новочаснаго Мистецтва в Нью Йорку (Museum of Modern Art).

Што-ж веце о выставі мож речы? Лем тілко, же вартат прихати ей обзірты, жебы на свої очы преконати ся, на кілко мистецтво знаменитаго Американо-Русина ест для нас близке і своє, а на кілко чуже.

Олена ДУЦЬ-ФАЙФЕР

ОРГАНІЗАЦІЯ КАРПАТО-РУСИНІВ

(продолжыня зо стор. 7)

Тота війскова операція была проведена через комуністычний польскій уряд по II сьвітоўй війні по то, жебы выселити народны меншосты. Част з них выхала поза Польшу, друкы зас депортуваны были до інчых рэгіонів Польшы з заміром, же будут вынародовлены. Тото тычыло ся і Карпато-Русинів — Лемків з Полуудньовой Польшы.

Сусин Міхаляскі, абсолювентка Rutgers, котра атрымала ступінь магістра в ділі русицистычных і східньоевропейскых студій в University of Michigan, буде бесідувала на тему: „Акірля Вісла — насильный эксодус“.

Спецыялістка карпаторускых студій прадставяла свої цінны досліджыня на вельох межднанародных конференціях, м.ін. на V Сьвітоўым Конгрэсі Студій Середной і Східной Европы в Варшаві, Ягайлоньскым Універсітэці в Кракові і Торонтоўскым Універсітэці. Прадставіла тіж карпаторускій проблем на тогорічній конференціі в Polish Genealogical Society в Чикаго.

На стрічы в Кліфтоні буде ій товаришыла мама, Міхаліна Міхаляскі, учителька середной школы в Пассейку, котра студіювала русицистыку в Rutgers University, а званя магістра історіі атрымала в Montclair State University. Мешканка давняго лемківскаго села Милік, Міхаліна і ей фамелія были выселены в часі Акірлі Вісла на Шлеск. В 1958 р. пріхала до Амерыкі.

Як уважат Ведучий Джон Рігетті, Товариство повинно на своїх дыскусійных стрічах концентрувати ся на выяснованню біжучых проблемів Карпатскых Русинів в тій околиці.

Каждый заінтэресуваный вступільном до товариства буде милым гостьом. По веце інфармацій голосити ся до організації, контакт — Джон Міхаляскі (...).

Розалі ЛЬОНГО

На II Сьвітоўым Конгрэсі Русинів в Крениці 1993 рока выступило з трибуны дуже доповідачы і промовецэ, але ці не найбільшій апляз атрымала скромна, тиха на позір Американка — Сусанна Міхаляскі. На жаль — наша. Біднійша ішы товды нич тепер „Бесіда“, не мала можливосты выдрукувати численных і долгых текстів. Та і не виріжыла нікого.

Днес, корыстаючы з нагоды, прагнеме вернути до тамтого выступільня. Думаеме же вартат. Бо добрый текст, ніколи не буде злий.

Гума, баба, купа дзяда...

Я една з делегатак з Амерыкі. Ём докторанткам на Універсітэці в Торонці. Лем недавно ём зачала вчыці ся лемківскаго языка.

Хтіла бым Вам пару слів повісті о собі і мойй дорозі до Вас гнеска. То ё дорога долга і тяжка, але преці потрібна.

Родина мойго вітця походит з руснацкых сел Луков і Мальцов коло Бардейова, а моя мама ся народила в Польшы, в Миліку коло Мушыны.

Перше, што ся захоvalo в мойй памяці в сфэры мойой ідэнтэчнасьці, было звязане з языком. Коли няньо і мама бесідували зо собом по нашому, знала ём, же ся радят о справах діті: зубарях (дэнтыхтах), школі і нашых прэгрішках. Але я была мудром дітінном і вшытко ём разуміла!

Мое лемківскэ словніцтва было небогате: гума, баба, купа дзяда і „буде біда“. Сут і інчы, але я ём добры выхована і астатні не зраджу...

Моя мама мішала тоты слова з англіцкыма і барз пізно я ся дізнала, же они не сут англіцкы, бо мой прятелі на разумілі тых слів. Думаля ём, же або прятелі сут дурны, або я мамшыршій англіцкій словний засіб як они.

Як ём была кус старша, зміняла ём свою этнічну прыналежніст залежні од охоты. Часто ём собі думала: „Чом я не Ірляндка або Французка? Іх вшыткы любяты. А што найважнійше, они знают, кым сут“. А я? Мусіла ём адповідати літаніі о тым, кым ём.

През штырі рокы ём была Росіянкам, бо руска культура здавала ся мі атракційна і экзотычна. Імпонуvalo мі належати до народу, котрый ё сильний і фурт вжэрат Амерыку.

Але в серці цілій час ём чула, же я не Росіянка, лем Русначка. Часто ём думала, же треба досліджувати тему мойго походжыня. Але як? Де зачати?

Здавало ся мі, же веце ё мен про Русинів, як самых Русинів... (Русіян, Рутен, Карпато-Русіян, Карпато-Рутен, Украінець, Карпато-Укараінець, Лемко... і „нашы“).

Коли ём зачала науку на Універсітэці, познала ём ся прыадково з профэсаром Магочійом. Він належыт до той нашой групы Американів, котры называюты ся Русінамы.

Як скоро ём пріяла назву Росіянка, так скоро ём ся ей зрэкла. За пару років ём прішла до свого старога краю на досліджыня до свого докторату. І так... дішла ём до днешняго дня.

Наконец хочу повісті пару слів о тым, як важний для мя і, думаю, для вшыткых амерыцкых Русинів ё тот конгрэс.

Тяжко мі было познати своё походжыня, бо не было шлідів мого народу в сучасным сьвіці. Быты Русіном в Амерыці, значыло быты антропольогічным або нігілічным унікатом.

Тот конгрэс і Ваша работа в рідным краю ё для нас воскресільном. Даё нам гордіст і сілу.

Сусанна МІХАЛЯСКІ

BÉLA ILLÉS

RAPSODIA KARPACKA

(urywki - część VII)

Syn szoltyvańskiego greckokatolickiego popa, Aleksy Dudicz, mający ukończony fakultet prawny, zaczął swoje wędrówki po wsiach w 1911 roku. Po trzech, czterech miesiącach był on najpopularniejszym człowiekiem między Karpataми a Cisą. I teraz tylko jego wyłącznie zaczęto nazywać prorokiem.

Prorok Dudicz był barczystym oibryzmem — miał prawie dwa metry wzrostu. Jego szeroko rozstawione, duże, niebieskie oczy marzycielsko patrzyły na świat. Długie, jedwabiste blond włosy i złocista jasna broda przypominały Chrystusa. Zimą i latem chodził bez kapelusza, nosił buty powyżej kolan oraz ukraińską koszulę z samodziała. Miał piękny, głęboki głos. Mówił, szeroko rozkładając ręce jak ksiądz błogosławiący parafian.

Prorok rzadko występował we wsiach. Przeważnie głosił swoje kazania na leśnych polanach, dokąd napływały wielkie masy ludności z bliższych i dalszych wsi. Latem nocował pod gołym niebem, zimą — w najładniejszych rusińskich chatkach. Jadł ze wspólnej miski razem z najbiedniejszymi i nie pił nic oprócz czystej źródlanej wody. W cerkwi stawał zawsze wśród biedoty. (...)

W sobotę po obiedzie przybył do Pemete prorok Dudicz. Zatrzymał się u drwała Daniła Prostanka, obarczonego kilkorgiem dzieci. Jadł czarną kaszę z ogólnej miski i pił wodę źródlaną z ich jedynego garnka. Rano przed udaniem się na wygłoszenie przemówienia sadzał sobie na plecy najmłodsze z dzieci Prostanka, czteroletniego Michalka.

Był jasny poranek.

W dolinach i na stokach gór śnieg już stał, trzymał się jedynie na zasłanych mgłą szczytach górskich. Z wilgotnej czarnej ziemi parowały ciężkie, odurzające wonie. Zdawało się, że słychać pęknięcie pączków na drzewach. Na leśnych polanach pokazały się już wielkie białe plamy: miliony przebiśniegów. Około drzew tu i ówdzie zaczęły już wychylać się pierwsze fiołki.

Prorok przemawiał na polanie, na której kiedyś spotkałem niedźwiedzia. Wszyscy rusińscy mieszkańcy okolicznych wsi, nawet znajdujących się w odległości czterech, pięciu godzin drogi, przybyli, żeby zobaczyć i usłyszeć proroka.

Wśród zebranych na polanie byli i tacy, którzy nie wierzyli w proroka. Przyszli oni bądź z ciekawości, bądź z ukrytą nadzieją, że a nuż ktoś ośmieli się wystąpić przeciwko niemu, a wtenczas oni...

Prorok, trzymając w ręku świeżą sosnową gałązkę, długo stał nieruchomo, w milczeniu, twarzą w twarz do zebranych. Promienie słońca tworzyły aureolę wokół jego złocistych włosów.

Dudicz przemawiał półtorej godziny.

Z początku nie atakował ani Żydów, ani Węgrów, tylko krytykował tych, którzy chcą związać los rusińskiego narodu z losem Żydów i Węgrów. Łajał Rusinów jak ojciec swoje zblakane dzieci, oskarżał ich, lecz jednocześnie bronił.

— Bo czyż można osądzać, czyż można uważać za winnych naszych ciemnych i przytłoczonych nędzą biednych braci rusińskich za to, że drabło chytrych Żydzi oszukują ich, sprowadzają ich z właściwej drogi, narazają na wszelkie niebezpieczeństwa?

W tym miejscu prorok zaczął mówić o Żydach. Nie mówił, lecz grzmiał.

Twarz jego wyrażała teraz nienawiść i pogardę. Ruchy jego stały się gwałtowne, jakby znalazł się bezpośrednio przed wrogiem.

Skończywszy z Żydami zaczął wylizywać grzechy Węgrów.

Długo jeszcze przemawiał huczącym, grzmiącym głosem. O czym mówił, nie było ważne. Głosem i szerokimi gestami rak pobudzał i kierował uczuciami swoich słuchaczy. (...)

Zycie polityczne uległo zasadniczej zmianie. Naród węgierski burzył się — żądał praw, ziemi i chleba. Prasa rządowa biła na alarm: „Rosja i jej balkańscy pacholkiowie czynią zamach na życie Węgier!”

Która z dwóch wojen zacznie się wcześniej: czy wojna węgierskiego narodu przeciwko węgierskim panom, czy też wojna węgierskich panów przeciw rosyjskim panom? Co przyszłość przyniesie?

Jest rzeczą zrozumiałą, że w tych czasach wiele mówiło się o Rosji. Ze wszystkich wieści pochodzących z Rosji nas, na Podkarpaciu, najbardziej interesowały te, w których była mowa o proroku Aleksym Dudiczu. Pisano o nim nieraz i w gazetach. Lecz większość wiadomości o nim szła z ust do ust. (...)

Aleksego Michajłowicza Dudicza wziął pod swoją opiekę w Kijowie bogaty i wpływowy hrabia Bobryński. Hrabia zapewnił zbiegowi dobrobyt, ale Dudiczowi to nie wystarczało. Dzień w dzień opowiadał hrabiemu Bobryńskiemu o potrzebach i cierpieniach Rusinów i prosił o pomoc dla nich.

Dudicz, któremu patronowała oprócz Bobryńskiego również jedna z wielkich księżniczek, otrzymał od hrabiego po sześciomiesięcznej pracy propozycję wyjazdu do Paryża. W stolicy Francji miał wygłosić szereg odczytów o narodowej polityce Austro-Węgier.

Zaopatrzony w mnóstwo rad i pieniędzy, udał się Dudicz w drogę — przez Warszawę i Berlin do Paryża. Z Warszawy wyjechał, ale do Paryża pociągiem, którym go oczekiwano, nie przyjechał.

Nie przyjechał i następnym pociągiem. Wogóle nie zjawił się. Depesze biegły z Paryża do Petersburga, z Petersburga do Kijowa, z Kijowa do Paryża. Wszędzie poszukiwano Dudicza, lecz na próżno. Dudicz znikł. (...)

W tym czasie kiedy cesarz niemiecki oraz następcy tronu Austro-Węgier naradzali się nad tym, co jest bardziej celowe, czy rozpocząć dawno przygotowywaną wojnę latem 1914 roku, czy też na wiosnę 1915 roku — prasa środkowej Europy bezustannie krzyczała:

„Rosyjskie imperium wynajmuje skrytobójców!”

„Rosyjskie imperium zatrzuwa Europę!”

„Rosyjskie imperium przygotowuje się do wojny przeciw pokojowo nastrojonym Austro-Węgom!”

Na wiosnę 1914 roku rozpoczął się „wielki proces”. Przygotowania, choć szumne, nie dały spodziewanego efektu.

Większość spośród oskarżonych nie potrafiła powiedzieć o istocie sprawy, ci zaś, którzy mogliby powiedzieć — odmówili zeznań. Tego, który milczał, trudno było zmusić do mówienia, a tego, kto mówił, nie można było zmusić do milczenia.

Do tych ostatnich należał Grzegorz Michałko. (...)

Wystąpienie Michałki było ciekawe. Ale nie to było sensacją procesu. O Michałce wszyscy od razu zapomnieli, gdy dowiedzieli się, że o dopuszczenie na proces w charakterze świadka zabiega hrabia Bobryński.

Sprawa przedstawiała się tak:

Kiedy antyrosyjski hałas, podjęty przez prasę, stał się już zbyt głośny, rosyjski poseł w Wiedniu zwrócił się do austro-węgierskiego ministra spraw zagranicznych z prośbą o wydanie hrabiemu Bobryńskiemu *salvus conductus* (лист забезпечуючий, „железний лист” — Ред „Б”). Otrzymałszy je Bobryński pojechał wprost do Marmaros-Sziget i zjawił się u prezesa sądu.

Na ławie oskarżonych siedziało około pół setki biednych Rusinów. Przy każdym z podsądnych siedzieli po prawej i po lewej stronie strażnicy z karabinami. W łozy prasowej — korespondenci najpoważniejszych pism środkowej Europy.

Głos przewodniczącego drżał ze wzruszenia, gdy zwrócił się do hrabiego Bobryńskiego:

— Upraszam świadka, ażeby w swoich zeznaniach trzymał się najczystszej prawdy, gdyż zeznania te może wypadnie mu potwierdzić przysięga.

Bobryński skinął głową na znak, iż zrozumiał, zaczął mówić krótko, dobitnie, po wojskowemu.

Oświadczył, że oskarżenie wysunięte przeciwko rusińskim chłopom jest od początku do końca pozbawionym jakiegokolwiek podstaw oszczerstwem. (...)

Obrońcy podsądnych wniosli wniosek o dopuszczenie świadka do złożenia przysięgi.

— Jakie jest zdanie pana prokuratora? — zwrócił się przewodniczący do państwowego rzecznika oskarżenia.

— Zanim wysoki królewski sąd okręgowy zadecyduje o dopuszczeniu świadka do złożenia przysięgi, proponuję przesłuchanie jeszcze jednego świadka.

— Nazwisko świadka?

Prokurator wstał. Rzucił okiem po sali, następnie spojrział badawczo prosto w oczy Bobryńskiemu, stojącemu ze znużonym wyrazem twarzy.

— Proponuję — powiedział prokurator podnosząc głos — przesłuchać w charakterze świadka kapitana węgierskiej królewskiej policji, Aleksego Dudicza.

I tuż przy Bobryńskim zjawiła się postać kapitana policji Dudicza. Były prorok ostrzygł sobie długie włosy i zgolił podobną do Chrystusowej brodę. Dopiero teraz okazało się, jak zacięte usta i jaki duży, ciężki podbródek kryły się pod spokojną jasną brodą. W ciemnogrnatowym uniformie węgierskiej państwowej policji postać byłego proroka przedstawiała się niezwykle imponująco.

Po ukazaniu się Dudicza niektórzy z podsądnych powstali ze swoich miejsc. Jedni okazywali zdziwienie, drudzy wymyślał. Niespodzianka była tak wielka, że cała straż zapomniiała o swoich obowiązkach i nawet sam przewodni-

czący sądu na kilka sekund wypadł ze swojej roli. On również wstał i szeroko otwartymi ustami i oczami patrzył na postać kapitana policji Dudicza. Dziennikarze szybciej od innych zorientowali się w sytuacji i zaczęli klaskać.

Tylko dwie osoby na sali zachowały zupełny spokój: Dudicz i Bobryński.

Gdy przewodniczącemu udało się przede wszystkim opanować, a następnie utrzymać spokój na sali, wezwał Dudicza do złożenia zeznania.

I Dudicz zeznał.

Z początku mówił o tym, jak niebezpieczne przeciwniczym nastroje obserwował w podkarpackich okręgach, zwłaszcza wśród rusińskiej ludności, gdy na zlecenie węgierskiego królewskiego ministerstwa spraw wewnętrznych chodził po wsiach podkarpackich. Następnie opowiedział o tym, jak pojechał do Rosji i jakie tam miał przygody. Dalej szczegółowo poinformował o strukturze organizacyjnej działającego pod kierownictwem hrabiego Bobryńskiego biura propagandy, opowiedział o celach tego biura i o metodach jego pracy. Potem mówił o łączności, jaka istniała pomiędzy Kijowem a wsią podkarpacką, wymieniając z imienia i nazwiska tych wszystkich, z którymi Bobryński miał regularne kontakty.

Mówił nie jak mówca, lecz jak referent, spokojnie, jasno, logicznie. Głos podniósł tylko wtedy, gdy zakończywszy istotną część swojej mowy zwrócił się do „Węgrów”, wzywając ich do wierności dla dynastii austro-węgierskiej oraz Trójprzymierza.

— Czy świadek ma jakieś uwagi lub pytania? — zwrócił się przewodniczący po skończonym zeznaniu Dudicza do hrabiego Bobryńskiego.

Bobryński zwracając się nie w stronę sądu, lecz do Dudicza, odpowiedział:

— Następnym razem.

(...)

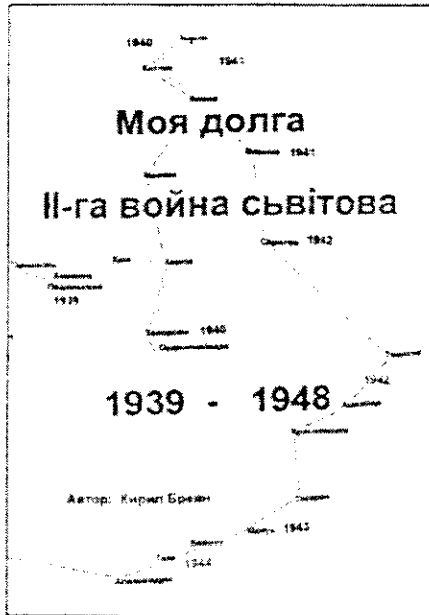
Sąd skazał pięćdziesięciu czterech oskarżonych na rozmaicie wymierzoną karę więzienia.

Michałko otrzymał dwanaście lat katoggi.

Wyrok został ogłoszony w miesiącu maju, w tym samym czasie, w którym pewien student serbski o nazwisku Princip ćwiczył się w lesie koło miasta Sarajewa w strzelaniu z rewolweru do celu.

Przy nocnych ogniskach, bez ruchu, ze spuszczonej głowami, w milczeniu siedzieli Rusini.

Повыжила рiч тычыт ся II Мармарош-Сигетско-го Процесу, який розпочав ся 29.XII.1913, закінчыл зас 3.III.1914 рока. Причыном Мармарош-Сигетскых процесiв, гoлoсных в iмiнii Европ, было масове вертання Русинiв до православия (о чым писемник-комунiста не спомiнат). По I-ым Процесi (1904-1906) наступили репресии, обвиняючи учасникiв православнаго руху в „державний зрадi”. Не стримало то ходу подiй. В 1912 році вернуло уж до православия близько 30 тысячi вiрных. В II Мармарош-Сигетским Процесi суджених было 96 селян Великих Лучок, Iзы i ин. 32 iлeсудных узнано вишньима в антиурядовii агiтациii i засуджено на вязинни i шняжны кары. (пiт)

Кирил Бреян: **МОЯ ДОЛГА II ВОЙНА СЬВІТОВА — 1939-1948**, Редактор Адам Барна, Стоваришыня Лемків, Лігниця 1998, стор. 84.

Наступна цінна позиція видана Через Стоваришыня Лемків, стараньом неструдженого п Адама Барны. Цінніст ей виходит зо самой теми. Автор споминів, Кирил Бреян, представляючи свою 9-літню піневірку, при славній битві під Монте Кассіно гааирт: *Товды не пришло мі до головы, же іду юж до бою, котрий перейде до історії, же я, Лемко з Ізб в Карпатах буду безпосереднім участником того історичного здаріння.*

Зас коли в 1948 році, уж по демобілізації, пришло час і нагода вертати домів, до рідных, а польскій амбасадор в Льондині — котрий в персоналіях нашол „неодповідню” релігійну і народову приналежніст — выявил му же може вихати лем до Совітского Союзу, бо такы сун заряджыня, Бреян одповіл

Як то, я преці вродил ся в місцевости, яка лежыт в границях Польщы. Я обыватель польскій, якого в 1939 року змобілізувано до войска польского і яко польскій вояк перешол ем цілу війну. Яко польскій вояк перешол ем страшну зиму на совітскій пилночы. Од 1941 рока зас нашол ем ся в польскій армії, з котром перешол я Совітскій Союз, Близкій Схід, Єгипет, до Італії, де брал ем уділ во вшыткых боях, также під Монте Кассіно, аж до кінця війны і тепер не можу вернути до свого села, до свого рідного дому?

Книжка споминів Кирила Бреяна — то іщы една богата скриня нашой правды, за котру пришло Лемкам заплатити найбільшу з можливых ціну. *Червены макаы під Монте Кассіно*, котры Полякам до днес вытискают слезы з очы, не лем польску пили кров. Знаме же был там, як і в інчых місцях польскых воєнных діянь на Заході, не еден Бреян. Але кед прийде што до чого, наша родима демокрація дале має волну в гамбі.

Барз добрі ся стало же видано *Мою долгy II войну сьвітoву* Кирила Бреяна. Але іщы ліпше бы ся стало, кед зроблено бы то іщы ліпше. Од стороны едиторской, а передовшыткым — языковой.

Знаме (зо вступу до виданя), што жычыньом Автора было жебы його спомини взрли денне сьвітло найперше по лемківскы, хоц сам написал их по польскы. Та тлумачыня то нелегка справа, а (што здавати ся може парадоксом) особливи при переводжыню з „близкых”, ныбы добрі знаных языків. Ту небезпека сидит в каждым слові. Ани ся человек не спостереже, а уж переведе з „роіс” на „поіт”. Хоц преці добрі знає, же повинно быти — „напавати”.

Штож? *Де дерево рубают — там тріскы летят*, але зо стромів будуют ДІМ. Котрий дає тепло і котрий, жебы был іщы тепліший, мож все ошалювати.

Kazimierz Urban: **Z DZIEJÓW KOŚCIOŁA PRAWOSŁAWNEGO NA DOLNYM ŚLĄSKU, 1946-1956**. Orthdruk, Białystok 1998, ISBN 83-85368-35-3, сторін 132.

Альбомове виданя посьвячене памяти о митрата Стефана Бегуна (1903-1983), котрий был парохом в Фльоринці перед нашым вигнаньом, потім же едным з головных організаторів церковного жытя на Землях

Західніх — о чым лишыл богатий фактографічний матеріял.

В альбомі є дакус і тексту, а передовшыткым цінных документів. Серед них зас — *Raport ks. prot. Włodzimierza Wierzańskiego z 12 czerwca 1946 roku z pobytu na Łemkowszczyźnie*. Каждому, хто дыхат іщы лемківскым духом, треба тот рапорт прочытати.

Aleksander Chudobin

Взяв би я бандуру
пісні українські і лемківські

Śpiewnik

Aranzacja pieśni ukraińskich i lemkiowskich dla rozległego 4-głosowego chóru mieszanego.

Aleksander Chudobin: **ВЗЯВ БИ Я БАНДУРУ... пісні українські і лемківські**. Bractwo Młodzieży Prawosławnej, Wrocław, стор. 38.

Остатнім часом пришла мода на сьпівники. Алла Дубець выдала в Білостоку білоруско-українско-лемківскій, Славомир Молодчак в Гожові *Сьпівник лемківскій*.

Предметовий сьпівник А. Худобіна виданий з більшыма амбіціями. Є то 4-голосова обрїбка 24 пісень. І признати треба — барз орїнальна. Автор, вроджений і вихований в Росії, дал нашым пісням — сьвідомі, або підсьвідомі — дакус інчу душу, інтересуючы гармонічны розвязаня. Не стратило ся при тым ядро, бо стратити ся не даст, а пісні набрали сьвіжости. Лем. Хто Вам, Поне Александре, так спапрал языкову сторону? Уж сам піднаголовок на окладинці аж кричыт — ани то по українскы, ани по лемківскы індоєвропейскій праязык то тіж не ест.

Од языковой страны найміцніший є сьпівник Молодчака, хоц тіж не знам чом Автор засугерувал ся омылковым і давчо выясненым „кїйом” з едного з наших підручників (М)

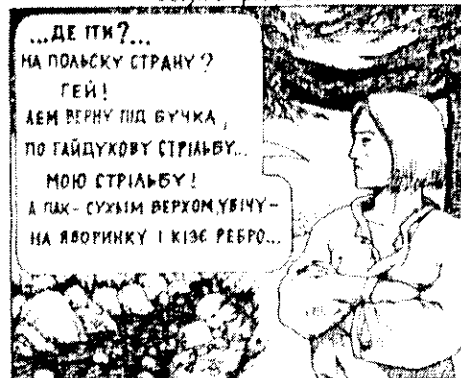
Лемківська Ластівочка

№ 10 © ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТИ І МОЛОДЕЖИ © 1998

САВКОЄ А СЛАВА

Уступ 8 - рік 1638

...ДЕ ІТК?...
НА ПОЛЬСКУ СТРАНУ?
ГЕЙ!
АЕМ ВЕРНУ ПІД БУЧКА,
ПО ГАЙДУХОВУ СТРІЛЬБУ...
МОЮ СТРІЛЬБУ!
А ПАК - СУЖИМ ВЕРХОМ УВІЧУ -
НА ЯВОРИНКУ І КІЗЄ РЕБРО...

... ТАМ, В ДОЛІНІ - ВИСОВА, ЗО СВОИМА ВИННИМА
СКАЛАДАМИ. А ДЕ ВІНО - ТАМ І ПАНОВЕ, А ДЕ ПАНОВЕ...
ТАМ І ЗБІЙНИКІ!

...ПІДЙІТИ,
НЕ ПІАЙІТИ?

ЙОЙ! ДУМАЛА-М ЖЕ ТО ЗАС АНТЕК,
ГАЙДУК ТОГО ПІДЛОГО ПАНА ТАРАМ...

НЕ СТРАХАЙ СЯ, ДІВЧА, Я РУСНАК -
ЗО СТЕВНИКА, АШИМА ЕМ СВОГО,
ТРИЖ ПІДЛОГО ПАНА...
ГАЯДАМ ЗБІЙНИКІВ...

О, ДОСТ ІХ В НАШІХ ГОРАХ,
ТРЕПАЮТ ПАНІВ - ЗА КАВУ ДОЛЮ,
ЗА НАШУ СВЯТУ ВІРУ... ВЕРНИЙ СЯ,
ШУГАЮ, ЯВОРИНКОМ, А ПАК ПОНАД
РЕГЕТІВ ІД ДО ТИМКА, МАЙНАРЯ
В КОНЕЧНІЙ - ТАМ СЯ ВІШІТКОГО
ДОВІДАВ.

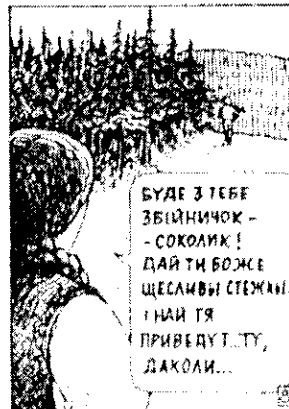
БОЖЄ ЗАПЛАТ - ЗА ДОБРЕ СЛОВО!
А ЯК ТИ ІМЕНО, ДІВЧАТКО КРАСОТО?

МІ...
МІ - ОЛЕНКА...

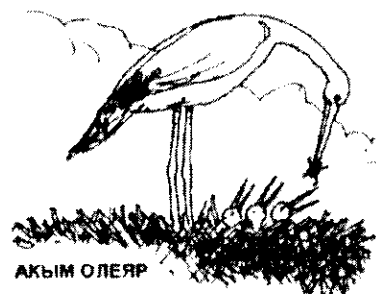

А ТОБІ, ШУГАЮ - У - У ?

МІ - АНДРИЙ,
АНДРИЙ
САВКА - А - А!

БУДЕ З ТЕБЕ
ЗБІЙНИЧОК -
СОКОЛИК!
ДАЙ ТИ БОЖЄ
ЩЕСАМВИ СТЕЖАНІ...
І НАЙ ТЯ
ПРИВЕДУТ... ТУ,
ДАКОЛИ...

АКЫМ ОЛЕЯР

МАМА

Боцаны — як боцаны. Кож-
дой осени одліували до теплих
країв, а на яр ся зас вертали на
сусідову Матвійову хыжу, де
все находили своє гніздо. Было
так роками. Ту одховали пару
поколінь, котры ся потім роз-
селили по валалі і по сусідніх
валалох.

Так было і спомненого рока.
Знесла стара боцаниха яйця
і высідила трос боцанят. Розу-
міс ся, же мама і няньо, як
і вшиткы добры родиче, ста-
рала ся жебы свої діти од-
ховати. Приносили ім жабкы,
мышы, ящуркы, гадятка — же-
бы діти скоро выросли.

Та не тырвало то так долго.
Єдного дня няньо-боцан не
вернул ся домів. Остала сама
мати — вдовиця. Діти росли,
а обовязкы — жебы были сыты
і воля їх полны — все векшы.
Старала ся боцаниха, але тяж-
ко приходили їй ловы, може уж
і роки тому не служыли. Стара
была. І зышла, бідна, на недо-
бру дорогу. Яла ся гусяток.

През загороду сусіда Матвія
претікал потічок, в котрым з ярі
было іщы кілко-тілко воды, але
пізнійше высыхал. Там сусід
мал і пасовиско, де звычайні
взял гуску, а гусятка попри ній
бігали і дзюбкали травку. Виді-
ла тото боцаниха. Кус-покус, і
яла ся гусяток. Боцанятка за-
міст жабок і ящурок зачали ді-
ставати гусятка.

Не остало то незауважене.
Газда Матвій задумал покарати
боцаниху. Єдного дня діждал
на ню за потічком зо стрільбом
і боцанята остали сиротами.
Округлыма сиротами, без вітця
і матере.

Пришли тяжкы часы для боцаняток. Притиснул їх голод, а вітця і матері не было. Даремно натігали карчкы і обертали головки на вшыткы страны. Ниодкаль нихто не приходил. Мліли, пищали. Зачали слабнути. Горяче сонце пражыло, а они слабли, пред очами ся ім цмилло. Помочы не было ниодкаль.

Аж єдного дня над валалом зъявило ся дуже боцанів. Кружыли по небі, то низко, то високо, озывали ся і облітували хыжу сусіда Матвія. Декотры сідали на гребін хыжы, позерали на гніздо, час од часу клекотіли своїма долгыма дзюбами, а потім зас одлітували.

Напілмертвы боцанята на тото двигали свої пыщкы, отвєрвали їх і просили їсти. Уж ани стати не могли. Кляґали ся во гнізді і ждали. А боцаны далі облітували. А пак, мало-помалы, зачали ся розходити, єден по другым... Але не одлетіли вшыткы, єдна боцаниха остала.

Она сіла ґу сироткам на комин, клекотіла, поправляла гніздо. Боцанятка остатніма силами зачали двигати головці, ма-

хали крыльцями і пищали, глядали поживы. А боцаниха нич не мала. Зато двигнула крыла. Облегіла хыжу, поосмотрювала, а пак одлетіла на конец валала, де были мочары. Неодолга ся вернула і принесла ім єдну малу жабку. Невельо того было і нова мама зас одлетіла, і зас ся вернула з поживом. Так їх кормила до вечера. Вшытко што принесла, боцанята пхали до своїх голодных віль.

Кєд ся змеркло, нова мама притулила їх до себе, і — жебы ім серед ночы зимно не было — розпристерла над нима своє шыроке крыло.

Нова мати-боцаниха барз ся переняла своїм новым рольом. Назаран робила як і зышлого дня. Боцанятка были задоволены, бо мали полны жолудкы. Во гнізді зас запанувала радіст і щєстя.

А долов люде преходили, позерали горі, на комин хыжы сусіда Матвія. І неєдны кывали з зачудуваньом головами:

— Ей, кєд бы то на сьвітї вєце было таких матерї!..

АЗБУКА - ABECADŁO: Аа - А, Бб - В, Вв - W, Гг - Н, Гг - G, Дд - D, Еє - Е, Еє - Je, Жж - Ż, Зз - Z, Іі - І, Іи - Y, Ъы - Y, Йй - J, Кк - K, Лл - Ł, Мм - M, Нн - N, Оо - O, Пп - P, Рр - R, Сс - S, Тт - T, Уу - U, Фф - F, Хх - Ch, Цц - C, Чч - Cz, Шш - Sz, Щщ - Szc, Юю - Ju, Яя - Ja, Ъ, Ъ - miękki i twardy znak

МІСЦЕВОСТИ ЛЕМКОВИНЫ

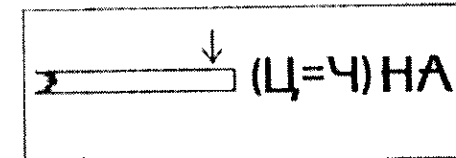
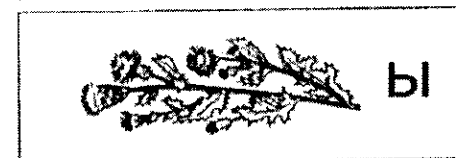
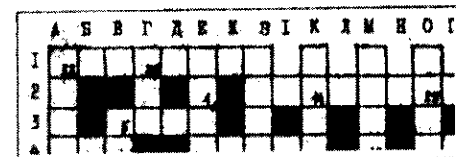
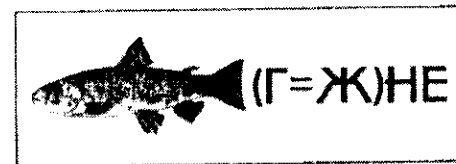
Другій уж раз пропонуєме Вам одгаднути назвы місцевости на Лемковині. Властиві в тій розумовій забаві нес нич до пояснюваня. Підсиєнеме лем деякы слова, рідко днес ужываны через молодых люди. А то:

ПСТРУГ (pstrąg), ІВКА (skrzyp), ШКВІР (modrzew)

А може одвидите дакотры з тых місцевости, коли будете на вакації звиджувати Лемковину? Ага — доправды! Жычыме Вам весєлых, сонєчных вакацій!

СЛОВНИЧОК

валал (стор. 1) — село;
вдовиця (стор. 1) — здрібніня од вдова;
яти ся (стор. 1) — чыпити ся;
гребін [хыжы] (стор. 2) — kalenica;
кляґати ся (стор. 2) — ślaniać się;
обыстя (стор. 4) — хыжа з подвірцьом (zagroda);
бундзик (стор. 4) — zawiniątko;
мериндя (стор. 4) — їдзьня бране на поле, нп. през пастухів;
ґєрок (стор. 5) — margonarka;

.....
„Лемківська Ластівочка” — редактує Петро Муранка, ілюструє Богдан Трохановскій.
Часопис виходит в што другый номер „Бєсїды”, як бесплатный додаток.
.....

БАЙКИ СЛАВЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Старий пес

українська байка

Мал ґазда вірного пса. За-
кля пес был молодий, його
гласкали, любили, добрі їсти
давали, не привязували, всяди
зо собом брали. А кед ся вста-
ріл, выганяли го зо двора.

Лежыт псиско при пути, на-
дыбал ся волк і гварит:

— Што ся так поневеρασ?

— Нич был ем молодий —
одповідат пес — та мя люби-
ли, бо ем ся ім придавал. А те-
пер ем старий, та мя бьют, же-
нут од обыстя.

— Коли піде твій ґазда до
поля, — гварит волк — товды
і ты іди за ним.

— Якже піду, кед мя бьют,
не пуцают до поля — жалит
ся пес.

— Я так зроблю, же буде
для тя добрі: ґазда, як все зло-
жыт під возом дітину, а я при-
ду и схвачу го. Товды ты жен
за мною і бреш найголоснійше
як лем можеш. Хоц не маш уж
зубів, але кусай мя, жебы ґаз-
дыня виділа і чула.

Так ся і стало. Кед вышли
ґаздове на поле, положили ді-
тину під віз, а сами взяли ся
до грабаня. Товды волк хватил

дітину і несе, а пес жене за
ним, кусат го і бреше як може,
своім старым голосом. Взріла
ґаздыня што ся діе, і пустила
ся з граблями за волком. Бі-
жыт і кричыт:

— ґаздо, волк нашу дітину
пірвал! Ей, Гаврил!.. Гавриле!
Што, ты не чуеш, не видиш?
Волк дітину зимал і несе!

ґазда дігонил волка, одо-
брал дітину і гварит:

— Видиш, моя ґаздынь! Не
кормила ес пса, глупой юшкы
ес му жалувала, гнала ес го
преч од двора, а він хоц ста-
рий, ледво жывий, старат ся
нам помочы.

Товды ґаздыня выняла з
бундзика мериндю, одломила
окрайчык і шмарила псу.

ЛЕВ ТОЛСТОЙ - ДІТЯМ

Петрусь і Михась мали ко-
ня. Зачал ся медже нима спір:
чий кін. Зачали они єден дру-
гому коня выривати.

— Дай мі, то мій кін.

— Ніт, ты мі дай, кін не твій,
а мій.

Пришла мама, взяла коня, и
стал ся кін ничый.

Вірка мала чыжыка. Чыжык
мешкал в клітці і николи не сьпі-
вал. Вірка пришла гу чыжыкови:

— Час, чыжыку, засьпівати.

— Пуст мя на волю, сьпівал
буду цілий ден.

Птах звил гніздо на кушцы. Ді-
ти нашли гніздо і зняли на землю.

— Пізрий, Васю, три пташкы!

На другій ден пришли діти, а
гніздо было уж порожне. Было ім
жаль.

Дідо ся постаріл. Раз він ліз
на пец і не міг вылізти.

Внук был в хыжы. Зобрало
ся му на сьміх.

Стыд, внуку. Не такє тото
прикре, же дідо старий і сла-
бий, а тото прикре, же внук
молодий і глупий.

ВОЛОДИМИР ЛАДІЖЕЦЬ

ВЕСНЯНКА

З теплым вітром, травочко,
Шугаюй,
До золотого сонечка
Ся кланяй,
Жебы квітля яблінка
На горі,
Жебы было весело
Дітворі!..

НАШ ПРОКОПЧЫК

Наш Прокопчык деси раз
В воду вліз в ранішній час.

Знял одежу, но і — пере...

Пізрий — гачкы вода бере!
Скочыл, жебы іх дігнати —
Зачал герок одплывати.

Тади-сяди хлопец наш,

Нес лахів — што за фрас?
Мама смозрит і зьвідус:
— Де-е одежу хлопче діл?
— Глупа річка мі пірвала, —
Гварит наш Прокопчык ій.

ІЛАТОН ВОРОНЬКО

СПАТИ ЧАС

Приходит уж ночка —
Спий, моя дівочко,
Цілий ден скакали ножкы,
Очка маш уж як горошкы.
Жде тебе постілька —
Спий уж, моя дівко!

Мішок сьмішок

— Як ся мама довідали, же єс ся Ванцю гнеска не мыл? — зьвідує сестра.

— Аа... зас, єм забыл намочыти мыдло.

Ванцьо є сьвідком як бандиты, по стерроризуваню домашніх, перевертают хыжу і заберают што ціннійшы річы.

— Панове — гварит — не забудте взяти мої шкільны книжки.

— Ванцю, зас єс жлі написал заданя.

— То не я, то няньо.

Ванцьо цілий тыжден не ходил до школы, бо учитель захворил. Днес мама казала му піти, зьвідати ся — што шуты в школі. Ванцьо вертат з плачом, аж ся заходит.

— Но, та што такє, Ванцю?

— Е-е-е...

— Дашто жлі з учительом? Даг-де вмер, не дай Боже!

— Фраса!.. Выздоровіт!

— Ванцю, не імай пса за хвіст, бо тя вкусит.

— Преці він там не ма зубів.

— Ванцю, мама дома? — зьвідує ся сусіда.

— Ні, мамы неє.

— А няньо дома?

— Ні, тіж ся сховали.

Ванцьови трафіло ся місце в автобусі, сіл сої і гварит, ни то до себе, ни до колегіє:

— Але стиск!

— Што нарікаш, ты сідиш...

— Так, так, але пізрий на тоту згорблену бабусю.

— Сподівам ся, же не буду виділа, як ты одписуєш з чужого зошыта

— гварит учителька до Ванця.

— Я тіж мам таку надлю.

— Няню, Петро мене побил.

— А чого-с му не оддал?

— Оддал єм му, іщы пред тым.

— Мамо, а де вы ся вродили — зьвідує Ванцьо.

— В Высовій.

— А няньо?

— В Креници?

— То як мы ся вшыткы троє познали, кєд я ся в Лігници вродил?

— То правда, же ты не маш дома ани брата, ани сестры — зьвідує Ванця товариш.

— Гей, правда.

— В такым разі, то кого ты дома бьєш?

— Хто вратувал од голоду наш край? — зьвідує учителька.

— Колюмб — гварит Ванцьо.

— Колюмб? — што плетет!

— Но... одкрыл Америку, пані учителько, ци ні?

ТЕВДОСИЙ
ДРОЗДЯК

Мудра сова

З Угарина сова
летіла
до Котова.

І так міцно
загукала —
астрябови
сон прервала.

Астряб в нервах
выкрикує:

— Престан бідо
ту гукати,
бо тя роздру
на фалаты.

Мудра сова
ся сьміяла
астрябови
так гадала:

— Жебы то был
білий ден...

Але то єст
серед нocy —
нич астрябе
не підскочыш!

Нич не буде
з твоїх злости,
бо не видиш
мя в темности.

Мудра сова
ся сьміяла,
іщы раз сої
загукала:

— Гу-гу-гу!

Рак і шпак

Рак шпакови
гварит так:

— Нич не робиш,
лем все сьпіваш
і крылками
сої вывиваш.

А шпак далі
собі сьпіват,
іщы з рака
ся высьміват:

— Зато ты барз
дуже робиш,
бо дозаду
ледво ходиш.

Горлиці, 1997